

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ ТА ЇЇ РІЗНОВИДИ

Галіцина Н. В.

ВСТУП

Адміністративна реформа, яка проводиться в Україні, має основною метою комплексну та якісну перебудову системи публічного управління, запровадження партнерських відносин між органами публічного адміністрування та приватними особами, розроблення якісно нових правил взаємодії в площині «людина-держава», які знаходять своє нормативне закріплення в різноманітних адміністративних процедурах. Тривала робота вітчизняного законодавця над розробленням спеціалізованого адміністративно-процедурного законодавства, результатом якої на сьогоднішній момент є Проект Закону України «Про адміністративну процедуру»¹, обумовлюють необхідність з'ясування сучасних підходів до визначення сутності адміністративних процедур і їх класифікаційного розподілу, оскільки від рівня їх урегульованості залежить забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів приватних осіб у правовідносинах із суб'єктами публічного адміністрування.

1. Поняття й ознаки адміністративної процедури

Застосування етимологічного методу дає можливість дослідити початковий зміст терміна «адміністративна процедура». Етимологія слова «процедура» походить від латинського «procedo», що означає «проходжу або просуваюсь»², а в українській мові поняття «процедура» з'явилося шляхом запозичення його французько-мовної трансформації – «procedure», яке має аналогічне значення³. У довідниковій літературі під процедурою розуміється встановлена, прийнята послідовність дій для здійснення або оформлення якої-небудь справи⁴;

¹ Про адміністративну процедуру: Проект Закону України від 14.05.2020 № 3475. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68834.

² Словник іншомовних слів / уклад. : С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2000. С. 470; Юридичні терміни : тлумачний словник / В.Г. Гончаренко, П.П. Андрушко, Т.П. Базова та ін. ; за ред. В.Г. Гончаренка. Київ : Либідь, 2003. С. 234; Библик С.П., Сютя Г.М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словоутворення та слововживання / за ред. С.Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2006. С. 451.

³ Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія. Київ : Атіка, 2005. С. 156.

⁴ Евгеньева А.П. Словарь русского языка : в 4 т. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Рус. яз., 1984. С. 543.

офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь⁵; офіційний порядок дій, виконання, обговорення чого-небудь⁶.

Таким чином, можуть бути визначені такі ознаки процедури: 1) являє собою послідовність дій, які відбуваються безпосередньо одна за одною чи кількома етапами та структуровані доцільними суспільними відносинами; 2) є послідовністю дій, що відбувається за чинними (установленими) правилами поведінки; 3) являє собою послідовність дій, об'єднаних спільною метою; 4) ієрархічна; 5) має обслуговуючий характер⁷.

Правова процедура – це регламентований юридичною нормою порядок дій або регулювання відповідних суспільних відносин у сфері правозастосування, ознаками якої є: 1) юридична сила, тобто норми, що визначають процедурну діяльність, закріплені в законі, як й основні; 2) обслуговуючий характер стосовно правовідношення, для реалізації якого й передбачена; 3) попередньо визначена модель її застосування в реальному житті, через яку досягається необхідний результат; 4) законність – відповідність процедури нормативній моделі, закріпленій у нормативно-правовому акті; 5) синхронність, тобто з виникненням основної норми відразу приймається процедурна, що забезпечує нерозривність правотворчості й правореалізації, теорії та практики; 6) межі регулятивного «впливу» процедурних норм, що не торкаються змістової (внутрішньої) сторони реалізації основних норм, а лише передбачають зовнішній процес їх упровадження⁸.

Поняття «адміністративна процедура» в адміністративно-правовій доктрині характеризується поліваріантністю дефініцій. Так, наприклад, А. Школик під адміністративною процедурою розуміє закріплені нормами адміністративного права порядок учинення дій органами публічної адміністрації⁹, В. Тимошук – установлений законом (офіційний) порядок розгляду та вирішення адміністративними

⁵ Бибик С.П., Сютя Г.М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словоутворення та слововживання / за ред. С.Я. Єрмоленко. Харків : Фоліо, 2006. С. 451.

⁶ Ожегов С.И. Словарь русского языка. Москва : Рус. яз., 1987. С. 511.

⁷ Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія. Харків : Бурун Книга, 2010. С. 216.

⁸ Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія. Харків : Бурун Книга, 2010. С. 216; Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. С. 13; Коломоець Т.О., Галіцина Н.В. Адміністративно-правове регулювання порядку створення і діяльності товариств з обмеженою відповідальністю в Україні. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2010. С. 17; Гусаров С., Білоус В. Визначення понять адміністративної процедури та адміністративного процесу в адміністративному праві України. *Вісник Академії Управління МВС*. 2008. № 3. С. 10.

⁹ Школик А.М. Порівняльне адміністративне право : навчальний посібник для юрид. фак-тів та фак-тів міжнар. відносин. Львів : ЗУКЦ, 2007. С. 123.

органами індивідуальних справ, спрямований на прийняття адміністративного акта або укладення адміністративного договору¹⁰, Р. Куйбіда та В. Шишкін – установлений законодавством порядок вирішення адміністративними органами індивідуальних адміністративних справ, ознакою якої є публічність та індивідуальний характер¹¹, а А. Шарая – закріплений нормативно порядок вирішення органами публічного адміністрування індивідуальних адміністративних справ, що здійснюється з метою сприяння реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб¹².

На думку І. Бойко, О. Зими, О. Соловйової, адміністративна процедура – це структурований, нормативно закріплений порядок прийняття адміністративних актів або укладення адміністративно-правових договорів, спрямований на вирішення конкретних справ у сфері публічного управління¹³; Т. Коломоєць, Д. Астахов під адміністративною процедурою розуміють установлений законодавством (у цьому випадку адміністративним) порядок вирішення суб'єктами публічної адміністрації індивідуальних адміністративних справ, що здійснюється не всіма суб'єктами публічної адміністрації й не щодо всього предмета адміністративно-правового регулювання¹⁴.

В. Бевзенко визначає адміністративну процедуру як передбачені спеціальним нормативно-правовим актом (кодекс, закон, положення, інструкція) послідовні, цілеспрямовані дії суб'єктів владних повноважень (суб'єктів публічної адміністрації) щодо задоволення суб'єктивних прав, свобод, виконання правового обов'язку, покладеного на органи державної влади, місцевого самоврядування, або ж завдань держави¹⁵; І. Каргузова й А. Осадчий – як установлений нормами адміністративного права порядок діяльності органів публічного управління з прийняття нормативно-правових актів управління й вирішення адміністративних справ¹⁶; Е. Демський і Ю. Костюк – як установлені законом правила, порядок та умови вчинення суб'єктом владних повноважень процесуальних дій щодо розгляду, розв'язання й

¹⁰ Тимошук В.П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення : монографія. Київ : Конус-Ю, 2010. С. 58.

¹¹ Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : навчальний посібник / за заг. ред. Р.О. Куйбіди, В.І. Шишкіна. Київ : Старий світ, 2006. С. 174.

¹² Шарая А.А. Принципи адміністративно-процедурного права: питання теорії та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. С. 79.

¹³ Бойко І.В., Зима О., Соловйова О.М. Адміністративна процедура : конспект лекцій / за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. С. 7.

¹⁴ Коломоєць Т.О., Астахов Д.С. Кодифікація адміністративно-процедурного законодавства України : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. С. 68–69.

¹⁵ Адміністративне право України : словник термінів / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2014. С. 7.

¹⁶ Каргузова І.О., Осадчий А.Ю. Адміністративно-процедурне право : навч.-метод. посіб. Одеса : Юрид. лит., 2008. С. 19.

вирішення конкретної індивідуальної справи у сфері публічного адміністрування¹⁷; Н. Пісаренко – як діяльність органів влади, що має наслідки назовні, спрямована на перевірку передумов, підготовку і прийняття адміністративного акта або укладання публічно-правового договору¹⁸; О. Лагода – як установлений законом порядок розгляду та вирішення індивідуальних справ органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, який закінчується прийняттям адміністративного акта або укладанням адміністративного договору¹⁹; Ю. Басова – як установлений адміністративно-правовими нормами послідовний порядок правозастосовної діяльності публічної адміністрації щодо вирішення індивідуальних адміністративних справ, результатом якої є прийняття адміністративного акта або укладання адміністративного договору²⁰.

Хотілося б окремо зупинитися на позиції І. Бойко та Д. Лученка, які у Великій українській юридичній енциклопедії (2020 р.), визначаючи факт відсутності єдиного підходу до розуміння адміністративних процедур, виділяють широке й вузьке розуміння адміністративної процедури. У широкому розумінні до адміністративної процедури відносяться всі закріплені у відповідних джерелах права норми, що встановлюють порядок прийняття буд-яких рішень і вчинення інших дій суб'єктами публічного управління. У вузькому розумінні до адміністративної процедури відносяться правові норми лише щодо прийняття суб'єктами публічного управління індивідуальних рішень, що мають зовнішнє спрямування, пов'язаних із наданням прав приватним особам або покладенням на них обов'язків²¹.

Таким чином, незважаючи на відсутність загально визнаного розуміння адміністративної процедури у адміністративно-правовій доктрині, не викликає сумніву, що адміністративна процедура: 1) безпосередньо пов'язана з діяльністю суб'єктів публічної адміністрації; 2) є певним порядком дій органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб; 3) має правовий характер, закріплений у приписах нормативно-правових актів.

¹⁷ Демський Е., Костюк Ю. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України: регламентація відносин особи і влади чи чергове зобов'язання людини. *Юридичний вісник України*. 2011. № 8 (816). С. 4.

¹⁸ Пісаренко Н.Б. Засади адміністративного судочинства (сучасний український контекст) : монографія. Харків : Право, 2019. С. 39–40.

¹⁹ Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. С. 25.

²⁰ Басова Ю.Ю. Теоретико-правовий аналіз поняття «адміністративна процедура». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11. Том I. С. 121–123.

²¹ Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. ТХарків : Право, 2020. 5 : Адміністративне право / редкол. Ю.П. Битяк (голова) та ін. С. 19.

На наш погляд, адміністративним процедурам властиві такі ознаки: 1) застосовуються в публічній сфері, саме за допомогою адміністративних процедур управлінської діяльності публічної адміністрації надається правова форма, що забезпечує чітке функціонування суб'єктів управління; 2) регулюють порядок здійснення правозастосовної діяльності й закріплюють порядок дій і прийняття рішень компетентними органами та посадовими особами у зв'язку з застосуванням ними правових вимог до конкретного життєвого випадку; 3) охоплюють управлінську діяльність позитивної спрямованості, тобто діяльність, спрямовану на створення умов для ефективної реалізації прав і законних інтересів громадян та організацій, передбачених відповідними матеріальними нормами права; 4) установлюють визначений порядок здійснення певних дій, оскільки завданням адміністративних процедур є впорядкування діяльності уповноважених органів влади й усіх зацікавлених осіб, а кінцевою метою – підвищення ефективності та якості роботи суб'єктів публічної адміністрації; 5) особливий суб'єктний склад – однією зі сторін завжди є суб'єкт публічної адміністрації; 6) закріплюються адміністративно-процедурними нормами, які, у свою чергу, регулюють застосування матеріальних норм адміністративного та інших галузей права (цивільного, господарського, трудового тощо) і при цьому регламентують діяльність уповноважених органів і посадових осіб, тобто мають обслуговуючий характер²².

І. Бойко до ознак адміністративної процедури відносить: 1) правовий характер, наявність норм, що регламентують як діяльність суб'єкта публічного адміністрування, так і поведінку приватних осіб; 2) спрямованість на прийняття адміністративного акта суб'єктом владних управлінських повноважень; 3) застосування для вирішення конкретної адміністративної справи; 4) основне призначення – забезпечення ефективної реалізації прав приватних осіб та унеможливлення їх порушення; 5) тягне за собою настання зовнішніх наслідків, тобто застосування процедурних правил породжує права й обов'язки осіб, які знаходяться поза системою публічного адміністрування; 6) як правило, має безспірний характер, тобто завдяки адміністративній процедурі вирішуються позитивні управлінські справи (виняток становить процедура розгляду скарг, оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічного адміністрування)²³.

У Великій українській юридичній енциклопедії (2020 р.) виокремлено 7 основних ознак адміністративної процедури, що

²² Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gnviap.pdf>.

²³ Бойко І.В., Зима О.Т., Соловойова О.М. Адміністративна процедура : конспект лекцій / за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. С. 7–8.

визначаються переважною більшістю вітчизняних адміністративістів: 1) має правовий характер, оскільки принципи та правила, що визначають адміністративну процедуру, містяться в приписах нормативно-правових актів; 2) уміщує норми, що регламентують як діяльність суб'єкта публічного управління, так і поведінку приватних осіб; 3) спрямована на прийняття адміністративного акта суб'єктом публічного управління; 4) застосовується для вирішення конкретної адміністративної справи; 5) має основним призначенням забезпечення ефективної реалізації прав приватних осіб та унеможливлення їх порушення; 6) тягне за собою настання зовнішніх наслідків, тобто прийняття адміністративного акта породжує права й обов'язки для осіб, які знаходяться поза системою публічного управління; 7) має, як правило, безспірний характер, тобто через адміністративну процедуру вирішуються позитивні управлінські справи. Виняток становить процедура розгляду скарг, оскільки при оскарженні рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічного управління в сторін правовідносин, що регулюються процедурними нормами, існують різні уявлення про те, як варто вчинити в конкретній адміністративній справі²⁴.

У Конституції України закріплено принципові засади взаємовідносин суб'єктів публічного адміністрування з приватними особами, які є базовими: по-перше, правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19); по-друге, усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення й дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (ст. 40)²⁵.

У Проекті Закону України «Про адміністративну процедуру», який нині опрацьовується у Верховній Раді України, під адміністративною процедурою розуміється визначений законодавством порядок здійснення адміністративного провадження²⁶, а тому необхідно визначитися зі співвідношенням понять «адміністративна процедура» й «адміністративний процес», на чому наголошують Т. Коломоець та

²⁴ Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2020. Т. 5 : Адміністративне право / редкол. Ю.П. Битяк (голова) та ін. С. 19–20.

²⁵ Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

²⁶ Про адміністративну процедуру : Проект Закону України від 14.05.2020 № 3475. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf35111=68834. П. 5 ч. 1 ст. 2.

Ш. Гаджієва, зазначаючи, що «варто обов'язково здійснювати розгляд адміністративних процедур у зв'язку з розглядом адміністративного процесу задля з'ясування їх ролі та значення»²⁷.

Ще донедавна поняття «адміністративна процедура» визначалося науковцями залежно від того, прихильниками якого підходу до визначення поняття адміністративного процесу вони є: вузького (юрисдикційного) чи широкого (управлінського). «Вузьке» розуміння адміністративного процесу зводилося до його визначення як суто юрисдикційної діяльності органів публічної адміністрації (в окремих випадках і судових органів)²⁸, а в його основу було покладено ознаку наявності спору (конфлікту) між учасниками адміністративних правовідносин, що є передумовою виникнення адміністративно-процесуальних відносин. Таким чином, зведення адміністративного процесу до врегульованого нормами адміністративно-процесуального права порядку застосування заходів адміністративного примусу й передусім адміністративних стягнень за вчинення адміністративних правопорушень не передбачало наявності управлінської діяльності позитивної спрямованості, що є однією з ознак адміністративної процедури.

Виокремлення інституту адміністративної процедури стало можливим у межах «широкого» розуміння адміністративного процесу як поліструктурного явища, яке включає вирішення в адміністративному та судовому порядку будь-яких індивідуально-конкретних адміністративних справ, а саме: пов'язаних із розглядом справ так званого позитивно-регулятивного характеру; тих, що виникають із суперечок між учасниками управлінських відносин (справи конфліктного, юрисдикційного змісту); тих, що стосуються реалізації прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб і надання їм адміністративних (управлінських) послуг тощо²⁹. Саме тому на початку ХХІ століття адміністративна процедура розглядається як інститут адміністративного процесу³⁰.

Третя концепція адміністративного процесу своєю появою зобов'язана прийняттю у 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України й закріпленням у ньому офіційної дефініції

²⁷ Коломоець Т.О., Гаджієва Ш.Н. Кодекс як джерело адміністративно-процедурного права України: пріоритети розробки в умовах сучасних правотворчих процесів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 137.

²⁸ Гончарук С.Т., Белкін Л.П. Трансформація принципів адміністративного процесу в адміністративному судочинстві. *Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право»*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npna_u_2014_1_14. С. 62.

²⁹ Адміністративне право України. Академічний курс : у 2 т. / гол. ред. кол. В.Б. Авер'янов. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. С 477.

³⁰ Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gnviap.pdf>.

«адміністративний процес» як правовідносин, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства³¹, що призводить до ототожнення науковцями понять «адміністративний процес» та «адміністративне судочинство». Так, наприклад, у 2007 р. А. Комзюк, В. Бевзенко, Р. Мельник визначають адміністративний процес як урегульовані нормами адміністративного процесуального права правовідносини, що виникають між адміністративним судом, сторонами й іншими учасниками адміністративної справи, з приводу розгляду та вирішення цим судом публічно-правових спорів, учасниками яких є, по-перше, суб'єкти державно-владних повноважень, по-друге, фізичні та юридичні особи³². Така неоднозначна ситуація з розумінням адміністративного процесу вирішена законодавцем у 2017 році, коли було прийнято Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»³³, на підставі якого з Кодексу адміністративного судочинства України вилучено термін «адміністративний процес» і, замість нього, для позначення правовідносин, що складаються під час здійснення адміністративного судочинства, запропоновано використовувати дефініцію «судовий процес».

Сьогодні в правовій доктрині розуміння сутності адміністративного процесу істотно модернізовано, а саме спостерігається урізноманітнення поглядів науковців і збільшення кількісного варіативного підходу до їх формулювання. Поряд із традиційними для радянського періоду розвитку вітчизняної адміністративно-правової доктрини підходами до розуміння адміністративного процесу у вузькому та широкому вигляді з'явилися управлінська, юрисдикційна, судова концепції, згодом позитивний, юрисдикційний, квазісудовий процес та адміністративне судочинство³⁴, пізніше – деліктний, юрисдикційний, судочинний, адміністративно-юстиційний, управлінський, позитивно-управлінський, широкий адміністративний процес тощо³⁵. Усе

³¹ Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

³² Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. Адміністративний процес України: навчальний посібник. Київ: Прецедент, 2007. С. 53.

³³ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017. *Офіційний вісник України*. 2017. № 96. Ст. 11.

³⁴ Адміністративне судочинство України: підручник / О.М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О.Н. Панченко, В.Б. Авер'янов та ін.; за заг. ред. О.М. Пасенюка. Київ: Юрінком Інтер, 2009. С. 588.

³⁵ Тимошук В.П. Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення: монографія. Київ: Конус-Ю, 2010. С. 34.

вищевикладене зумовило трансформацію розуміння адміністративних процедур як інституту адміністративного процесу до розуміння адміністративно-процедурного права й законодавства як підгалузевого складника адміністративного права та законодавства, що набуває ознак підгалузевої самостійності (наприклад, роботи О. Кузьменко³⁶, Р. Мельника³⁷, О. Миколенка³⁸, А. Шарої³⁹, А. Школика⁴⁰ та ін.

Спільними ознаками адміністративного процесу й адміністративної процедури, на думку А. Комзюка, Р. Мельника, В. Бевзенка, є такі: 1) спільна процесуальна природа, яка проявляється в діяльності органів державної влади; 2) є різновидами юридичного процесу, яким однаково властиві стадійність і наявність проваджень; 3) їх основною метою є сприяння здійсненню приватними особами своїх прав, свобод і законних інтересів; 4) у їх межах отримали свій прояв такі форми реалізації адміністративно-правових норм, як виконання, використання, застосування. Але відмінностями адміністративного процесу й адміністративної процедури є такі: 1) вони є процесуальним вираженням діяльності органів різних гілок влади; 2) специфіка суб'єктного складу адміністративного процесу – наявність адміністративного суду; 3) різними є підсумкові рішення (за правовою природою); 4) фіксація засад процесу лише в Кодексі адміністративного судочинства України, а процедур – у різних нормативно-правових актах; 5) конфліктність адміністративного процесу й конфліктно-безконфліктна сутність адміністративної процедури⁴¹.

Варто підтримати висновок А. Шарої, що адміністративний процес та адміністративні розрізняти за змістом процедури, сутністю, суб'єктами, структурним наповненням, правовим результатом, нормативним підґрунтям і підставами, оскільки адміністративний процес за змістом охоплює адміністративний судовий процес (адміністративне судочинство та розгляд справ про адміністративні правопорушення у судах), а адміністративна процедура – послідовну реалізацію управлінських повноважень органами публічної адміністрації у відносинах із приватними особами. Таке чітке

³⁶ Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу : монографія. Київ : Атіка, 2005. 352 с.

³⁷ Мельник Р.С. Система адміністративного права України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 32 с.

³⁸ Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія. Харків : Бурун Книга, 2010. 336 с.

³⁹ Шарая А.А. Принципи адміністративно-процедурного права : питання теорії та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 460 с.

⁴⁰ Школик А.М. Адміністративно-процедурне законодавство України : становлення та систематизація : дис... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 417 с.

⁴¹ Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. Адміністративний процес України : навчальний посібник. Київ : Прецедент, 2007. С. 53–55.

відмежування й зумовлює необхідність розрізняти такі поняття, як «адміністративне судове право» та «адміністративно-процедурне право»⁴².

Ураховуючи спірність ситуації, яка виникла у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині навколо оновленого підходу до розуміння адміністративного процесу, обґрунтованою є підтримка позицій тих учених, які розглядають адміністративний процес як регламентований порядок розгляду справ в порядку адміністративного судочинства (точки зору В. Бевзенка, Р. Мельника, А. Комзюка та ін.). При цьому окремо виділяється адміністративно-деліктне провадження як регламентований адміністративними нормами порядок розгляду справ про адміністративні проступки. Процедурні відносини, на думку Т. Коломоець і Д. Астахова, які варто підтримати, є рештою відносин процесуального характеру, які не є судочинними (у розумінні адміністративного судочинства) та деліктними (у розумінні розгляду справ про адміністративні проступки), покликані врегулювати індивідуально-конкретні справи у сфері регулювання адміністративного права⁴³.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можуть бути виділені такі ознаки адміністративних процедур: 1) застосовуються в публічній сфері й орієнтовані на забезпечення реалізації публічного інтересу; 2) регулюють порядок здійснення правозастосовної діяльності, яка, як правило, має позитивну спрямованість; 3) обов'язкова наявність хоча б одного суб'єкта публічного адміністрування як сторони правовідносин; 4) є закріпленням порядку здійснення певних дій з метою впорядкування діяльності органів публічного адміністрування і приватних осіб; 5) за результатами здійснення процедури приймається адміністративний акт⁴⁴.

2. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур

Класифікація адміністративних процедур може бути здійснена за такими критеріями: 1) за функціональним призначенням (залежно від виду (спрямованості) діяльності публічної адміністрації); 2) за наявністю чи відсутністю спору у відносинах між адміністративним органом і приватною особою; 3) за суб'єктами ініціативи; 4) за ступенем обмеження прав приватних осіб; 5) за формами діяльності публічної адміністрації; 6) за сутністю адміністративної процедури

⁴² Шарая А.А. Принципи адміністративно-процедурного прав : питання теорії та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. С. 384.

⁴³ Коломоець Т.О., Астахов Д.С. Кодифікація адміністративно-процедурного законодавства України : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. С. 28.

⁴⁴ Колотілов О.О. Реєстрація фізичних осіб-підприємців як вид адміністративної процедури: питання теорії та практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. С. 29.

(предмета діяльності органів публічної адміністрації у взаємовідносинах із приватними особами).

1. За критерієм функціонального призначення адміністративні процедури розподіляються на внутрішні (організаційні, внутрішньо-адміністративні) та зовнішні⁴⁵, відображаючи два вектори спрямованості діяльності суб'єктів публічної адміністрації: 1) внутрішній, коли діяльність адміністративних органів здійснюється без залучення до неї приватних осіб, тобто це відносини, що виникають і виконуються в межах системи органів виконавчої влади (наприклад, виконання доручень вищих органів нижчими за ієрархією управлінської системи); 2) зовнішній, який передбачає наявність, крім власне адміністративного органу, ще одної сторони – приватної (фізичної або юридичної) особи⁴⁶.

2. Термінологія, що використовується дослідниками при розподілі адміністративних процедур за критерієм спрямованості діяльності публічної адміністрації, не є усталеною. Так, наприклад, Т. Коломєць та М. Сілайчев виділяють функціональні й організаційні процедури⁴⁷, В. Тимошук – зовнішньоапаратні та зовнішньоспрямовані⁴⁸, Г. Фоміч – внутрішньоорганізаційні та зовнішньоорганізаційні⁴⁹. Убачається, що перший варіант є найбільш коректним, а тому в подальшому будемо притримуватися саме його.

Функціональні процедури – це процедури за участю непідлеглих приватних осіб, під час яких найбільш повно реалізується управлінська, публічно-сервісна функція держави⁵⁰, а організаційні процедури – це процедури, що здійснюються в межах публічної адміністрації й до яких відносяться: 1) внутрішньоорганізаційні процедури (підготовка актів управління, діловодство); 2) процедури із взаємовідносин із підлеглими

⁴⁵ Школик А.М. Адміністративно-процедурне законодавство України: становлення та систематизація : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. С. 84; Коломєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 222–223; Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2010. № 3. С. 55.

⁴⁶ Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. С. 27.

⁴⁷ Коломєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 223; Сілайчев М.В. Правовая теория и практика административной процедуры : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2009. С. 51–53.

⁴⁸ Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядн. В.П. Тимошук. Київ : Факт, 2003. С. 24.

⁴⁹ Фоміч Г.В. Адміністративні процедури у публічній службі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2010. 224 с.

⁵⁰ Коломєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 223; Сілайчев М.В. Правовая теория и практика административной процедуры : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2009. С. 51–52.

організаціями; 3) процедури із взаємовідносин з іншими органами влади (так звані зовнішні)⁵¹.

Варто прислухатися до А. Школика, який у докторському дослідженні, присвяченому становленню та систематизації адміністративно-процедурного законодавства України (2021), наголошує, що проблематика класифікаційного розподілу за функціональним критерієм полягає в тому, що в одних випадках до адміністративної процедури відносять лише зовнішню процедуру, яка визначає правовідносини між публічною адміністрацією та приватними особами (фізичними та юридичними); за іншими підходами, до адміністративної процедури відносять також і порядок прийняття рішень у межах системи публічної адміністрації, які мають внутрішньоорганізаційний характер і лише опосередковано впливають на права й обов'язки приватних осіб⁵².

У правовій доктрині розуміння адміністративної процедури як виключно зовнішньої процедури можна знайти в роботах американських дослідників Р. Пірса, С. Шапіро й П. Веркула, які чітко розмежовують організаційні та юридичні норми (англ. *organizational and legal norms*), при тому в параграфі про організаційні навіть слово «норми» ставиться в лапки, підкреслюючи їх специфіку⁵³. Серед українських адміністративістів прихильником першого підходу є А. Берлач, який серед ключових ознак адміністративного акта називає його зовнішню дію: «Акцент на зовнішню дію адміністративного акта дає змогу відмежувати такі акти від внутрішньоспрямованих актів, наприклад, для вирішення внутрішніх організаційних питань адміністративного органу»⁵⁴.

Перший підхід, який використовується в багатьох країнах Європейського Союзу, може бути проілюстрований на прикладі Закону Федеративної Республіки Німеччини «Про адміністративну процедуру», відповідно до якого адміністративною процедурою є діяльність органів влади, що має наслідки назовні, яка спрямована на перевірку передумов, підготовку і прийняття адміністративного акта або укладення публічно-правового договору⁵⁵.

Сутність другого підходу в сучасній адміністративно-правовій доктрині, якого притримуються Т. Коломоєць, В. Тимошук, А. Школик,

⁵¹ Силайчев М.В. Правовая теория и практика административной процедуры : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2009. С. 53.

⁵² Школик А.М. Адміністративно-процедурне законодавство України: становлення та систематизація : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. С. 84.

⁵³ Pierce R., Shapiro S., Verkuil P. *Administrative Law and Process*. New York : Foundation Press, 1999. P. 20–23.

⁵⁴ Берлач А. К вопросу о социально-правовой природе административных актов в Украине. *Ежегодник публичного права 2016: Административный акт*. Москва : Инфотропик Медиа, 2016. С. 378.

⁵⁵ Адміністративні процедури і адміністративне судочинство в Німеччині : збірник матеріалів. Київ : Німецький Фонд міжнародного правового співробітництва, 2006. 180 с.

М. Силайчев, Г. Фоміч та ін., чітко була сформульована Р. Мельником: «Насправді немає жодних причин, які б перешкождали розповсюдженню адміністративного регулювання й на відносини, які виникають усередині публічної адміністрації між її посадовими та службовими особами»⁵⁶.

Обґрунтованою виглядає й позиція А. Школика: «По-перше, юридичні норми регулюють як спрямовану назовні діяльність суб'єктів публічного адміністрування, так і внутрішні відносини в межах системи таких суб'єктів. Тобто адміністративно-процедурні норми наявні в обох випадках. При тому, звичайно, можна доводити «більшу важливість» чи навіть первинність норм зовнішнього спрямування. Однак, як впливає з нашого висвітлення цієї проблематики в правовій доктрині країн, що належать не лише до континентальної правової системи, але й загального права, регулювання внутрішніх процедур у межах системи суб'єктів публічного адміністрування також має істотне значення для належного функціонування цих органів. По-друге, правове регулювання зовнішньої та внутрішньої адміністративної процедури об'єктивно відрізняється, виходячи з багатьох факторів. Передусім варто згадати, що метою адміністративно-процедурних норм зовнішнього спрямування є належна реалізація прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, інтереси яких є первинними у правовідносинах з суб'єктами публічного адміністрування. З іншого боку, метою правового регулювання внутрішньої адміністративної процедури є, у першу чергу, підвищення ефективності функціонування самої публічної адміністрації. По-третє, обсяг та межі правового регулювання в загальному законі (чи ж кодексі) про адміністративну процедуру (звичайно, за його наявності), є питанням тактики і законодавчої техніки, яке вирішується в кожній державі по-своєму. Без сумніву, простішим у цьому контексті є чітке розділення та включення до систематизованого закону (або ж кодексу) про адміністративну процедуру лише норм зовнішнього спрямування з огляду на відмінні цілі, предмет та суб'єктів правового регулювання у внутрішній адміністративній процедурі. Цей варіант абсолютно не суперечує доцільності й необхідності нормативно-правового забезпечення внутрішньої адміністративної процедури»⁵⁷.

Пострадянські держави формують адміністративно-процедурне законодавство в межах другого підходу. Зокрема, у Республіці

⁵⁶ Мельник Р.С. Інститут адміністративної процедури: деякі пропозиції щодо його змісту. *Адміністративне право України: стан і перспективи розвитку* : збірник наукових праць. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. С. 121.

⁵⁷ Школик А.М. Адміністративно-процедурне законодавство України: становлення та систематизація : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. С. 88-89.

Казахстан внутрішні адміністративні процедури регулюються окремою главою Закону «Про адміністративні процедури» від 27 листопада 2000 року, яка називається «Процедури організації роботи державних органів»⁵⁸ і регулює внутрішній порядок розгляду й вирішення справ у державних, передусім адміністративних, органах, а в Російській Федерації внутрішні та зовнішні відносини публічної адміністрації регулюються низкою адміністративних регламентів, прийняття яких передбачено постановою Уряду Російської Федерації «Про розробку й затвердження адміністративних регламентів виконання державних функцій та адміністративних регламентів надання державних послуг» в редакції від 16 травня 2011 року⁵⁹, відповідно до якої регламент визначає строки й послідовність адміністративних процедур (дій) федерального органу виконавчої влади та встановлює порядок взаємодії як між структурними підрозділами такого органу, так і з фізичними та юридичними особами, іншими органами державної влади й органами місцевого самоврядування, установами і організаціями

2. За наявністю чи відсутністю спору у відносинах між адміністративним органом і приватною особою адміністративні процедури можуть бути розподілені на юрисдикційні та неюрисдикційні. Варто зазначити, що в доктрині західних країн адміністративна процедура поділяється на безспірну (неповозну) та спірну (повозну)⁶⁰. У науці адміністративного права такий підхід до класифікації адміністративних проваджень і, як наслідок, адміністративних процедур представлений досить широко.

Розподілення адміністративних проваджень на юрисдикційні та неюрисдикційні пропонують М. Тищенко⁶¹, С. Стеценко⁶², Т. Коломоєць⁶³, А. Павлушина⁶⁴. О. Кузьменко за ступенем вирішення конфлікту виокремлює неконфліктні (неспірні) та конфліктні (спірні)

⁵⁸ Об административных процедурах : Закон Республики Казахстан от 27 ноября 2000 года. URL: <http://www.e.gov.kz/index.php/ru/zakonodatelstvo/zakony/7-zakon-respublikkazakhstan-ob-administrativnykh-protsedurah>.

⁵⁹ О разработке и утверждении административных регламентов исполнения государственных функций и предоставления государственных услуг : Постановление Правительства Российской Федерации от 16 мая 2011 года. URL: <http://base.garant.ru/12185976/>.

⁶⁰ Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядн. В.П. Тимошук. Київ : Факт, 2003. С. 24.

⁶¹ Тищенко Н.М. О структуре и содержании административного процесса. *Юридический процесс: реформа процедур управления, законодательной деятельности и судебной власти*. Воронеж, 1996. С. 117.

⁶² Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2007. С. 271–285.

⁶³ Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 218–219.

⁶⁴ Павлушина А.А. Теория юридического процесса : итоги, проблемы, перспективы развития : монография. Москва : Юрлитинформ, 2009. С. 272.

групи проваджень⁶⁵. А. Школик називає їх спірними і безспірними⁶⁶, а І. Панова – судовими та позасудовими⁶⁷.

Неюрисдикційні провадження спрямовані на вирішення справ стосовно відносин так званого позитивного характеру, що виникають у процесі виконавчо-розпорядчої діяльності державних органів. Їх перелік значно ширший порівняно з юрисдикційними провадженнями, що зумовлено специфікою управлінської діяльності в різних сферах життя суспільства, розмаїттям і спеціалізацією їх суб'єктів і повноважень останніх.

Значне місце у виконавчо-розпорядчій діяльності державних органів посідає також розгляд справ про правопорушення, інші правові спори по суті та прийняття щодо них відповідних рішень. У процесі такої діяльності вирішується юридична справа, здійснюється правовий захист порушених або оспорюваних інтересів, виноситься юридично-владне рішення щодо застосування відповідної правової санкції, відновлення порушеного права. Ця діяльність має назву «адміністративна юрисдикція», відповідно, зазначена група проваджень має назву «юрисдикційні»⁶⁸.

Саме класифікація адміністративних проваджень за критерієм наявності спору на юрисдикційні та неюрисдикційні дає підстави виділити юрисдикційні та неюрисдикційні адміністративні процедури.

Юрисдикційних процедури мають такі ознаки: 1) характеризують порядок діяльності юрисдикційних органів; 2) регулюють порядок взаємовідносин сторін у конфлікті, а обов'язковою ознакою таких правовідносин є певна змагальність сторін; 3) регулюють порядок застосування санкцій матеріальних норм; 4) характеризуються високим рівнем правової регламентації (у Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кодексі адміністративного судочинства України); 5) передбачають обов'язкове прийняття рішення у вигляді юридичного акта⁶⁹. Різновидами юрисдикційних процедур є: а) процедури у справах про адміністративні проступки, які розглядаються в позасудовому

⁶⁵ Кузьменко О.В., Гуржій Т.О. Адміністративно-процесуальне право України / за ред. О.В. Кузьменко. Київ : Атіка, 2006. С. 142–147.

⁶⁶ Школик А.М. Порівняльне адміністративне право : навчальний посібник. Ленинград : ЗУКЦ, 2007. С. 123–124.

⁶⁷ Панова І.В. Административно-процессуальная деятельность в Российской Федерации. Саратов : Приволжское книжное издание, 2001. С. 22–24.

⁶⁸ Адміністративне право України. Академічний курс : у 2 т. : підручник для студ. юрид. спец. ВНЗ / В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк та ін. ; за ред. В.Б. Авер'янова. Київ : Юридична думка, 2007. Т. 1 : Загальна частина. С. 489–492.

⁶⁹ Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 218; Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2010. № 3. С. 56.

порядку; б) процедури у справах про дисциплінарні проступки; в) адміністративне оскарження; г) виконавче провадження тощо⁷⁰.

Неюрисдикційні процедури можуть бути визначені як установлений законодавством порядок публічно-сервісної діяльності публічної адміністрації, пов'язаної з вирішенням безсуперечних індивідуально-визначених справ і прийняттям індивідуальних адміністративних актів⁷¹, таким чином акцентуючи, що учасники такої процедури є партнерами, а не контрагентами.

Науковцями виокремлюються й певні різновиди неюрисдикційних проваджень і процедур. Так, автори підручника «Курс адміністративного права України» (В. Колпаков, О. Кузьменко, І. Пастух, В. Сущенко та ін.) класифікують неконфліктні (неюрисдикційні) провадження на: 1) нормотворче провадження; 2) дозвільне провадження; 3) реєстраційне провадження; 4) контрольне провадження; 5) атестаційне провадження⁷². Автори підручника «Адміністративне право» за загальною редакцією Ю. Битяка, В. Гаращука та В. Зуй виділяють такі види неюрисдикційних проваджень: 1) з відпрацювання та прийняття нормативних актів; 2) з прийняття індивідуальних актів управління; 3) за зверненнями громадян; 4) із застосування адміністративно-попереджувальних заходів і заходів адміністративного припинення; 5) з реалізації контрольного-наглядових повноважень; 6) реєстраційно-дозвільне провадження; 7) з приватизації державного майна; 8) діловодство; 9) установче провадження⁷³.

Найбільша кількість неюрисдикційних проваджень виділяється Т. Коломоєць: 1) з обробки та прийняття нормативних актів; 2) з прийняття адміністративних актів; 3) за заявами та пропозиціями громадян; 4) із застосування адміністративно-попереджувальних заходів; 5) із застосування заходів адміністративного припинення; 6) реєстраційне; 7) дозвільне; 8) установче; 9) з реалізації контрольного-наглядових повноважень; 10) виконавче; 11) атестаційне; 12) з приватизації державного майна; 13) із земельних, екологічних, фінансових, бюджетних і податкових справ; 14) діловодство⁷⁴.

⁷⁰ Шарая А.А. Принципи адміністративно-процедурного права : питання теорії та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. С. 96.

⁷¹ Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2010. № 3. С. 56.

⁷² Курс адміністративного права України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко та ін. / за ред. В.В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. С. 213.

⁷³ Адміністративне право : підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Богунський та ін. ; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків : Право, 2013. С. 229.

⁷⁴ Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 219.

А. Шарая до неюрисдикційних процедур відносить дозвільні, ліцензійні, реєстраційні, контрольно-наглядові, заохочувальні, атестаційні процедури, надання адміністративних послуг, відповідь на запит про надання публічної інформації, укладання адміністративних договорів⁷⁵, а Я.Л. Іваненко, предметом дисертаційного дослідження якої були саме неюрисдикційні адміністративні провадження, пропонує обмежити коло адміністративних неюрисдикційних проваджень і процедур чотирма видами: 1) заявними; 2) контрольними; 3) право-обмежувальними; 4) регулятивними⁷⁶.

3. У адміністративно-правовій доктрині усталеною є класифікація адміністративних процедур за суб'єктом ініціативи на заявні та втручальні⁷⁷.

Під заявними процедурами розуміється різновид адміністративних процедур, що розпочинається з ініціативи (за заявою) приватної особи (фізичної чи юридичної) до уповноваженого органу публічної адміністрації⁷⁸. І. Бойко, О. Зима, О. Соловійова деталізують, що для заявних процедур є характерним їх початок за зверненням приватної особи до суб'єкта публічного адміністрування із заявою про реалізацію належного цій особі права або зі скаргою, що права особи порушені рішеннями, діями чи бездіяльністю владарюючих суб'єктів чи на приватну особу покладено не передбачений законом обов'язок. Такому праву приватної особи завжди кореспондує обов'язок владарюючого суб'єкта здійснити певні дії або прийняти рішення, завдяки яким будуть задоволені права фізичних і юридичних осіб, а також інших колективних утворень⁷⁹.

⁷⁵ Шарая А.А. Принципи адміністративно-процедурного права : питання теорії та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. С. 95–96.

⁷⁶ Іваненко Я.Л. Адміністративні неюрисдикційні провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. С. 9.

⁷⁷ Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 222; Школик А.М. Адміністративно-процедурне законодавство України: становлення та систематизація : дис... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. С. 89; Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2010. № 3. С. 56; Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядк. В.П. Тимошук. Київ : Факт, 2003. С. 24–25; Фоміч Г.В. Адміністративні процедури у публічній службі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2010. С. 55; Адміністративне право України. Повний курс / В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Херсон : ОЛДП-ПЛЮС, 2018. С. 201; Бойко І.В., Різун Р.Л., Тарадуда О.Є. Ініціювання адміністративної процедури. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 62. С. 33.

⁷⁸ Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 222.

⁷⁹ Бойко І.В., Зима О.Т., Соловійова О.М. Адміністративна процедура : конспект лекцій / за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. С. 8.

Сьогодні правова регламентація заявних адміністративних процедур міститься в Законі України «Про звернення громадян», яким такі процедури розподіляються на: 1) звернення із заявами (за адміністративними послугами); 2) звернення з пропозиціями, зауваженнями; 3) звернення зі скаргами на дії чи бездіяльність адміністративного органу⁸⁰. У Проекті Закону України «Про адміністративну процедуру» закріплено, що адміністративне провадження може починатися «за заявою особи щодо забезпечення реалізації її прав і законних інтересів та виконання нею визначених законом обов'язків, у тому числі щодо отримання адміністративних послуг»⁸¹. Отже, заявні адміністративні процедури можуть бути визначені як адміністративні процедури, що виникають за ініціативою заінтересованої особи чи іншого органу, який не є учасником (суб'єктом) такої процедури⁸².

Втручальні процедури (у законодавстві деяких зарубіжних країн – «провадження за належністю») – це різновид адміністративних процедур, що розпочинаються з ініціативи органу публічної адміністрації⁸³ за наявності потреби в захисті публічних інтересів, забезпечення прав і свобод громадян, припинення адміністративних правопорушень тощо⁸⁴. Підставою для застосування втручальної процедури є рішення адміністративного органу або певна дія, а сама процедура повинна здійснюватися в рамках правової визначеності (зумовлені виконанням обов'язків, бути наслідком доручень суб'єктів публічного адміністрування)⁸⁵.

Таким чином, втручальні адміністративні процедури – це адміністративні процедури, що порушуються за ініціативою органу, який безпосередньо здійснює (реалізує) процедуру, і можуть бути класифіковані на: 1) позитивні (сприяючі) – без покладення на приватну особу жодних обов'язків, без обмеження її прав, свобод, інтересів; 2) негативні (обтяжуючі) з певним обмеженням прав, свобод,

⁸⁰ Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. *ВРР України*. 1996. № 47. Ст. 256.

⁸¹ Про адміністративну процедуру: Проект Закону України від 14.05.2020 № 3475. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68834. П. 1 ч. 1 ст. 33.

⁸² Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2010. № 3. С. 56.

⁸³ Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 222; Адміністративне право України. Повний курс / В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 201.

⁸⁴ Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2010. № 3. С. 57.

⁸⁵ Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. С. 17.

інтересів приватних осіб або ж покладенням на них додаткових обов'язків⁸⁶.

4. За ступенем обмеження прав приватних осіб адміністративні процедури можуть бути класифіковані на дозвільні та повідомні.

Варто зазначити, що під дозвільною системою в науці адміністративного права розуміється сукупність матеріальних і процесуальних адміністративно-правових норм і відповідних правовідносин, що складаються між уповноваженими державними органами та фізичними й юридичними особами в процесі відкриття й функціонування певних підприємств та організацій; виробництва, придбання, збереження, використання визначених предметів або речовин, проведення визначених видів робіт; видачі дозволів на право здійснення визначених дій, контролю й відповідальності. Дозвільна система спрямована на забезпечення безпеки особистості, суспільства, держави, захист їхніх майнових інтересів, забезпечення виконання разом з органами державної влади управлінських функцій. Вона функціонує в тих сферах, де потрібне неухильне виконання визначених параметрів діяльності, виконання визначеної лінії поведінки. Але не всі адміністративні процедури пов'язані з отриманням дозволу на здійснення діяльності, у деяких випадках досить повідомлення.

Терміни «повідомний порядок», «дозвільний порядок» тощо досить часто зустрічаються в законодавстві й у судовій практиці, а тому класифікація адміністративних процедур на дозвільні та повідомні має право на існування. Відповідно до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», дозвільна система у сфері господарської діяльності – сукупність урегульованих законодавством відносин, які виникають між дозвільними органами, державними адміністраторами та суб'єктами господарювання у зв'язку з видачею документів дозвільного характеру, переоформленням, видачею дублікатів, анулюванням документів дозвільного характеру⁸⁷.

Під дозвільною (погоджувальною) процедурою розуміється сукупність дій, що здійснюються суб'єктами господарювання, державними адміністраторами та дозвільними органами під час проведення погодження (розгляду), оформлення, надання висновків тощо, які передують отриманню документа дозвільного характеру⁸⁸. Документ дозвільного характеру визначається як «дозвіл, висновок, рішення, погодження, свідоцтво, інший документ, який дозвільний

⁸⁶ Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 219.

⁸⁷ Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>. ч. 1 п. 1 ст. 1.

⁸⁸ Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>, ч. 10 п. 1 ст. 1.

орган зобов'язаний видати суб'єкту господарювання у разі надання йому права на провадження певних дій щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності та/або без наявності якого суб'єкт господарювання не може проваджувати певні дії щодо здійснення господарської діяльності або видів господарської діяльності»⁸⁹.

Сутність дозвільної процедури – законодавчо встановлений порядок дій, що здійснюються приватною особою та дозвільними органами під час проведення погодження (розгляду), оформлення, надання висновків та отримання документа дозвільного характеру, без наявності якого такий суб'єкт не може проваджувати певні дії.

Повідомна процедура передбачає інформування певного суб'єкта публічної адміністрації про юридичний факт, прямо ніяким чином не впливає на його адміністративно-правовий статус і може бути визначена як сукупність дій щодо надання приватною особою інформації констатуючого характеру до уповноваженого органу публічної адміністрації⁹⁰.

5. За формами діяльності публічної адміністрації адміністративні процедури можуть бути класифіковані на: а) процедури прийняття нормативних адміністративних актів; б) процедури прийняття індивідуальних адміністративних актів; в) процедури укладення адміністративних договорів; г) процедури вчинення організаційних дій адміністрації; д) процедури вчинення технічних дій адміністрації⁹¹. О. Миколенко, А. Шарая, Г. Фоміч виділяють правотворчі та правозастосовні адміністративні процедури⁹², а А. Школик зазначає: «Поділ адміністративних процедур за критерієм врегулювання ними тієї чи іншої форми (інструмента) діяльності публічної адміністрації базується на теоретико-правовому розмежуванні правотворчості та правозастосування у діяльності державних органів та інших уповноважених суб'єктів. ... Тому в залежності від виду юридичних

⁸⁹ Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>. ч. 3 п. 1 ст. 1.

⁹⁰ Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 223; Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2010. № 3. С. 567.

⁹¹ Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 222; Школик А.М. Порівняльне адміністративне право : навчальний посібник для юрид. фак-тів та фак-тів міжнар. відносин. Львів : ЗУКЦ, 2007. С. 123–124; Фоміч Г.В. Адміністративні процедури у публічній службі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2010. С. 53.

⁹² Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія. Харків : Бурун Книга, 2010. С. 168–169; Шарая А.А. Принципи адміністративно-процедурного права: питання теорії та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. С. 95.

актів цю класифікацію, хоча й дещо спрощено, але можна звести до процедур з прийняття суб'єктами публічного адміністрування нормативних актів та процедур прийняття ними ж індивідуальних актів»⁹³.

6. Залежно від сутності адміністративної процедури (предмета діяльності органів публічної адміністрації у взаємовідносинах з приватними особами) дослідниками виділяються такі їх різновиди: реєстраційні, дозвільні, ліцензійні, контрольно-наглядові, екзаменаційні, акредитаційні, приватизаційні, із розгляду скарг (В. Бойко, О. Зима, О. Соловійова)⁹⁴; реєстраційні, дозвільні, інспекційні, екзаменаційні, акредитаційні, ліцензійні (В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко, С. Стеценко)⁹⁵; правонаділяючі, пов'язані із забезпеченням виконання громадянами та юридичними особами своїх обов'язків, ліцензійно-дозвільні, реєстраційні, контрольно-наглядові, державно-заохочувальні (І. Лазарев, П. Кононов, В. Кікоть, І. Кіляханов)⁹⁶; правонаділяючі, реєстраційні, ліцензійно-дозвільні; контрольно-наглядові; екзаменаційно-конкурсні, державно-заохочувальні, експертно-засвідчувальні (О. Беркутова)⁹⁷ та ін.

ВИСНОВКИ

1. Ознаками адміністративно-процедурного права як підгалузі адміністративного права України є: 1) застосування у публічній сфері й орієнтованість на забезпечення реалізації публічного інтересу; 2) регулювання порядку здійснення правозастосовної діяльності, яка, як правило, має позитивну спрямованість; 3) обов'язкова наявність хоча б одного суб'єкта публічного адміністрування як сторони праввідносин; 4) закріплення порядку здійснення певних дій з метою впорядкування діяльності органів публічного адміністрування та приватних осіб; 5) прийняття за результатами здійснення процедури адміністративного акта.

⁹³ Школик А.М. Адміністративно-процедурне законодавство України: становлення та систематизація : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. С. 78.

⁹⁴ Бойко І.В., Зима О.Т., Соловійова О.М. Адміністративна процедура : конспект лекцій / за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. С. 11–13.

⁹⁵ Адміністративне право України. Повний курс / В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

⁹⁶ Лазарев И.М. Административные процедуры в сфере взаимоотношений граждан и их организаций с органами исполнительной власти в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2002. С. 53; Административное право России : учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / под ред. П.И. Кононова, В.Я. Кикотя, И.Ш. Кияханова. 4-е изд., перераб. и доп. Москва : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2009. С. 438–440.

⁹⁷ Беркутова О.С. Административно-процедурные производства в сфере исполнительной власти : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2005. 205 с.

2. Поняття «адміністративний процес» та «адміністративні процедури» розрізняються за змістом, суб'єктами, структурним наповненням, правовим результатом, нормативним підґрунтям, сутністю й підставами, а адміністративно-процедурні відносини є окремою групою відносин процесуального характеру, які не є судочинними (у розумінні адміністративного судочинства) та деліктними (у розумінні розгляду справ про адміністративні правопорушення), покликані врегулювати індивідуально-конкретні справи у сфері регулювання адміністративного права.

3. Під поняттям «адміністративна процедура» розуміється нормативно закріплений порядок вирішення суб'єктами публічного адміністрування індивідуальних адміністративних справ із метою сприяння реалізації прав, свобод і законних інтересів приватних осіб.

4. Адміністративні процедури можуть бути класифіковані: а) залежно від виду (спрямованості) діяльності публічної адміністрації – на функціональні й організаційні; б) за наявністю чи відсутністю спору у відносинах між органом і приватною особою – на юрисдикційні й неюрисдикційні; в) за суб'єктами ініціативи – на заявні та втручальні; г) за ступенем обмеження прав приватних осіб – на дозвільні та повідомні; ґ) за формами діяльності публічної адміністрації – на правотворчі та правозастосовні.

АНОТАЦІЯ

В умовах адаптації законодавства України до права ЄС, опрацювання Проекту Закону України «Про адміністративну процедуру» вкрай важливо з'ясувати сучасні наукові підходи до розуміння сутності адміністративних процедур і їх можливого класифікаційного розподілу.

За результатами дослідження з'ясовано, що сьогодні адміністративно-процедурне право є підгалуззю адміністративного права України, а його ознаками є такі: 1) застосування в публічній сфері й орієнтованість на забезпечення реалізації публічного інтересу; 2) регулювання порядку здійснення правозастосовної діяльності, яка, як правило, має позитивну спрямованість; 3) обов'язкова наявність хоча б одного суб'єкта публічного адміністрування як сторони правовідносин; 4) закріплення порядку здійснення певних дій з метою впорядкування діяльності органів публічного адміністрування й приватних осіб; 5) прийняття за результатами здійснення процедури адміністративного акта.

Установлено, що поняття «адміністративний процес» та «адміністративні процедури» розрізняються за змістом, суб'єктами, структурним наповненням, правовим результатом, нормативним підґрунтям, сутністю й підставами, а адміністративно-процедурні відносини є окремою групою відносин процесуального характеру, які не є судочинними (у розумінні адміністративного судочинства) та деліктними (у розумінні розгляду справ про адміністративні

правопорушення), покликані врегулювати індивідуально-конкретні справи у сфері регулювання адміністративного права.

Адміністративні процедури – це нормативно закріплений порядок вирішення суб'єктами публічного адміністрування індивідуальних адміністративних справ із метою сприяння реалізації прав, свобод і законних інтересів приватних осіб, які можуть бути класифіковані: а) залежно від виду (спрямованості) діяльності публічної адміністрації – на функціональні та організаційні; б) за наявністю чи відсутністю спору у відносинах між органом та приватною особою – на юрисдикційні та неюрисдикційні; в) за суб'єктами ініціативи – на заявні та втручальні; г) за ступенем обмеження прав приватних осіб – на дозвільні та повідомні; ґ) за формами діяльності публічної адміністрації – на правотворчі та правозастосовні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядк. В.П. Тимошук. Київ : Факт, 2003. 496 с.

2. Адміністративне право : підручник / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Богунський та ін. ; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Харків : Право, 2013. 656 с.

3. Адміністративне право України. Академічний курс : у 2 т. / гол. ред. кол. В.Б. Авер'янов. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 592 с.

4. Адміністративне право України. Повний курс / В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

5. Адміністративне право України : словник термінів / за заг. ред. Т.О. Коломєць, В.К. Колпакова. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2014. 520 с.

6. Адміністративне судочинство України : підручник / О.М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О.Н. Панченко, В.Б. Авер'янов та ін. ; за заг. ред. О.М. Пасенюка. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 672 с.

7. Адміністративні процедури і адміністративне судочинство в Німеччині : збірник матеріалів. Київ : Німецький Фонд міжнародного правового співробітництва, 2006. 180 с.

8. Административное право России : учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / под ред. П.И. Кононова, В.Я. Кикотя, И.Ш. Киялханова. 4-е изд., перераб. и доп. Москва : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2009. 687 с.

9. Басова Ю.Ю. Теоретико-правовий аналіз поняття «адміністративна процедура». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11. Том 1. С. 121–123.

10. Беркутова О.С. Административно-процедурные производства в сфере исполнительной власти : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2005. 205 с.

11. Берлач А. К вопросу о социально-правовой природе административных актов в Украине. *Ежегодник публичного права 2016: Административный акт*. Москва : Инфотропик Медиа, 2016. С. 376–385.

12. Бибики С.П., Сютя Г.М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словоутворення та слововживання / за ред. С.Я. Ермоленко. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.

13. Бойко І.В., Зима О.Т., Соловйова О.М. Адміністративна процедура : концепт лекцій / за заг. ред. І.В. Бойко. Харків : Право, 2017. 132 с.

14. Бойко І.В., Різун Р.Л., Тарадуда О.Є. Ініціювання адміністративної процедури. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 62. С. 30–37.

15. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Харків : Право, 2020. Т. 5 : Адміністративне право / редкол. Ю.П. Битяк (голова) та ін. 960 с.

16. Галіцина Н.В. Адміністративна процедура як інститут адміністративного процесу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 163–177. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gnviar.pdf>.

17. Галіцина Н.В. Класифікаційний розподіл адміністративних процедур. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2010. № 3. С. 54–59.

18. Гончарук С.Т., Белкін Л.П. Трансформація принципів адміністративного процесу в адміністративному судочинстві. *Юридичний вісник. Серія «Повітряне і космічне право»*. 2014. № 1. С. 62–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnauc_2014_1_14.

19. Гусаров С., Білоус В. Визначення понять адміністративної процедури та адміністративного процесу в адміністративному праві України. *Вісник Академії Управління МВС*. 2008. № 3. С. 6–18.

20. Даль В.И. Толковый словарь живого великого русского языка : в 4 т. Москва : Рус. яз., 1980. Т. 3. 588 с.

21. Демський Е., Костюк Ю. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України: регламентація відносин особи і влади чи чергове зобов'язання людини. *Юридичний вісник України*. 2011. № 8 (816). С. 4.

22. Евгеньева А.П. Словарь русского языка : в 4 т. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Рус. яз., 1984. 614 с.

23. Іваненко Я.Л. Адміністративні неюрисдикційні провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 213 с.

24. Картузова І.О., Осадий А.Ю. Адміністративно-процедурне право : навч.-метод. посіб. Одеса : Юрид. лит., 2008. 288 с.

25. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

26. Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

27. Коломоець Т.О., Астахов Д.С. Кодифікація адміністративно-процедурного законодавства України : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. 230 с.

28. Коломоець Т.О., Гаджиєва Ш.Н. Кодекс як джерело адміністративно-процедурного права України : пріоритети розробки в умовах сучасних правотворчих процесів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 137–148.

29. Коломоець Т.О., Галіцина Н.В. Адміністративно-правове регулювання порядку створення і діяльності товариств з обмеженою відповідальністю в Україні. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2010. 290 с.

30. Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. Адміністративний процес України : навчальний посібник. Київ : Прецедент, 2007. 531 с.

31. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

32. Кузьменко О.В., Гуржій Т.О. Адміністративно-процесуальне право України / за ред. О.В. Кузьменко. Київ : Атіка, 2007. 416 с.

33. Кузьменко О.В. Теоретичні засади адміністративного процесу : монографія. Київ : Атіка, 2005. 352 с.

34. Курс адміністративного права України : підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко та ін. ; за ред. В.В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.

35. Лагода О.С. Адміністративна процедура: теорія і практика застосування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. 21 с.

36. Лазарев И.М. Административные процедуры в сфере взаимоотношений граждан и их организаций с органами исполнительной власти в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2002. 199 с.

37. Мельник Р.С. Інститут адміністративної процедури : деякі пропозиції щодо його змісту. *Адміністративне право України: стан і перспективи розвитку* : збірник наукових праць. Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корещького НАН України, 2011. С. 119–128.

38. Мельник Р.С. Система адміністративного права України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2010. 32 с.

39. Миколенко О.І. Теорія адміністративного процедурного права : монографія. Харків : Бурун Книга, 2010. 336 с.

40. Об административных процедурах : Закон Республики Казахстан от 27 ноября 2000 года. URL: <http://www.e.govce.kz/index.php/ru/zakonodatelstvo/zakony/7-zakon-respublikkazakhstan-ob-administrativnykh-protsedurakh>.

41. Ожегов С.И. Словарь русского языка. Москва : Рус. яз., 1987. 750 с.

42. О разработке и утверждении административных регламентов исполнения государственных функций и предоставления государственных услуг : Постановление Правительства Российской Федерации от 16 мая 2011 года. URL: <https://docs.cntd.ru/document/902279641>.

43. Основы адміністративного судочинства та адміністративного права : навчальний посібник / за заг. ред. Р.О. Куйбіди, В.І. Шишкіна. Київ : Старий світ, 2006. 576 с.

44. Павлушина А.А. Теория юридического процесса : итоги, проблемы, перспективы развития : монография. Москва : Юрлитинформ, 2009. 469 с.

45. Панова И.В. Административно-процессуальная деятельность в Российской Федерации. Саратов : Приволжское книжное издание, 2001. 452 с.

46. Писаренко Н.Б. Засади адміністративного судочинства (сучасний український контекст) : монографія. Харків : Право, 2019. 248 с.

47. Про адміністративну процедуру : Проект Закону України від 14.05.2020 № 3475. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68834.

48. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017. *Офіційний вісник України*. 2017. № 96. Ст. 11.

49. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text>.

50. Про звернення громадян : Закон України від 02.10. № 393/96-ВР. *ВВР України*. 1996. № 47. Ст. 256.

51. Силайчев М.В. Правовая теория и практика административной процедуры : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2009. 218 с.

52. Словник іншомовних слів / уклад. : С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2000. 680 с.

53. Стеценко С.Г. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2007. 624 с.

54. Тимошук В.П. Адміністративні акти : процедура прийняття та припинення : монографія. Київ : Конус-Ю, 2010. 296 с.

55. Тищенко Н.М. О структуре и содержании административного процесса. *Юридический процесс: реформа процедур управления, законодательной деятельности и судебной власти*. Воронеж, 1996. С. 114–122.

56. Фоміч Г.В. Адміністративні процедури у публічній службі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2010. 224 с.

57. Шарая А.А. Принципи адміністративно-процедурного права: питання теорії та практики : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 460 с.

58. Школик А.М. Адміністративно-процедурне законодавство України: становлення та систематизація : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 417 с.

59. Школик А.М. Порівняльне адміністративне право : навчальний посібник для юрид. фак-тів та фак-тів міжнар. відносин. Львів : ЗУКЦ, 2007. 308 с.

60. Юридичні терміни : тлумачний словник / В.Г. Гончаренко, П.П. Андрушко, Т.П. Базова та ін. ; за ред. В.Г. Гончаренка. Київ : Либідь, 2003. 320 с.

61. Pierce R., Shapiro S., Verkuil P. Administrative Law and Process. New York : Foundation Press, 1999. 607 p.

Information about the author:

Halitsyna Natalia Viktorivna,

Doctor of Law, Professor,

Professor at the Department of Constitutional and Labor Law

Zaporizhzhia National University

74, Sobornyi Avenue, Zaporizhzhia, 69063, Ukraine